

Denna korrekturlästa version
ersätter den tidigare
versionen av:

Remissvar
Diarienummer: Ku2017/01534/DISK

5 oktober 2017

Medborgarsvar
Johanna Parikka Altenstedt, fil lic
Förvaltningsområde Malmö

När vi nu tagit två steg framåt – är nästa steg bakåt?

Detta är remissvar på betänkandet SOU 2017:60 men i denna tas även upp frågor som ur juridiskt perspektiv bör hanteras tillsammans med betänkandet i fråga, men har av regeringen lyfts till separata stuprör. Jag skriver detta svar i journalistisk ton, då tiden är knapp och detta arbete är en helt frivillig medborgarinsats. Därmed är inte allt presenterat i kronologisk ordning, utan snarare är dispositionen tematisk utifrån ett strukturellt systemperspektiv på lagen. Det finns många saker att ta upp, men det som jag lyft är det som känns viktigast för att få en bra struktur på detta rättsområde.

Det bör också noteras, att denna lag samverkar med flera andra lagar, varav många är under revision just nu eller planeras för en revidering; diskrimineringslagen, socialtjänstlagen, samt andra lagar såsom skollagen och språklagen som måste noteras i sammanhanget. Det hade varit enklare för läsare om man hade samlat denna kunskap på ett ställe och på systematiskt sätt visat hur de olika lagarna hänger ihop i olika rättsområden.

Slutligen, i detta sammanhang har jag formulerat fritt utifrån hur jag har uppfattat lagförslaget mot bakgrund av att ha arbetat med sverigefinska frågor som journalist, som kommunalt ansvarig, som ordförande i finska föreningar, som lärare och som mamma, men jag har även samlat några röster från Malmö. De finns inblandade i detta, utom en som finns med separat i slutet – inte för att vi tycker olika, men för att jag hinner inte redigera bättre. Jag bifogar även en artikel från Sydsvenska dagbladet.

Det ska också noteras att vi den sverigefinska gruppen har som grupp / samråd inte varit inblandade i det remissvar som lämnas av Malmö stad. Det har funnits en möjlighet följa skrivningar på samma sätt som alla kommuninvånare har insyn, men någon hearing av oss och våra särskilda synpunkter har inte varit tal om. Däremot har vi informerats om processen inom kommunen. Detta måste ses som ett stort problem i det nuvarande systemet, om våra egna resurser inom förvaltningsområden inte kan ens användas för att låta vår egen röst komma till tals.

Jag ber om ursäkt för alla skrivfel, svenska är inte mitt modersmål och jag har varit sjuk, så detta arbete sköts upp till bokstavligen fem i tio idag, sista dagen för remissvaren. Men tankarna har funnits där länge.

Övergripande och strukturellt

2.1.1. Arbetets begränsningar

Det är av yttersta vikt att dels koppla definitionen av nationella minoriteter till de definitioner som finns på Europarådets direktiv och definitioner av mänskliga rättigheter och inom EU-fördragen, och därigenom också är svensk grundlag. Att förstå att denna lag tillsammans med några andra är de facto en implementering av den svenska statens åtagande gentemot övergripande lagar och regleringar, är utgångspunkten för att förstå vad minoritetsrättigheter är.

12.1 (s. 249) Språket som diskrimineringsgrund är en mycket viktig fråga och det är helt rätt tänkt som i betänkandet att regeringen bör införa det i diskrimineringslagen, såsom det är redan i många andra EU- och europeiska länder. Språk tillhör ju de grundläggande diskrimineringsgrunderna enligt den mänskliga rättighetsboken. Samtidigt bör ju denna lag rimligen synkroniseras med en revision av diskrimineringslagen eftersom denna lag styr hur förhållandet mellan rättssubjekten ska vara (finsktalande medborgare – kommuner / landsting)

Att regeringen har bestämt sig för att utreda huruvida finlandssvenska (som räknas som dialekt av svenska språket) ska bli en minoritetsspråk i Sverige kommer att även öppna upp för diskussioner om äldalskan, skånskan osv. Samtidigt finns en risk med tanke på hur dåligt den nuvarande lagen fungerar och hur få kommuner förstår eller följer kraven på grundskyddet i lagen, att med en lös tolkning om att svenska är ett nationellt minoritetsspråk kommer man kunna överföra pengar och resurser till vanlig svensk verksamhet och kalla det för verksamhet för nationella minoriteter. Då riskerar man urvattna begreppen både här hemma och internationellt. Därför är det inte lämpligt att lyfta den diskussionen utanför detta betänkandes ram. Om regeringen – gubbevar – skall få för sig att börja söndra och härska rejält och föreslår att finlandssvenska blir ett nationellt minoritetsspråk, innebär det att mycket av arbete som görs inom ramen av denna remissrunda måste tas om sedan. Man undrar om den ena handen vet vad den andra gör?

4.2.1. Att fokus är på grundskyddet är bra. Men åter med en hänvisning till grundlagen, är det inte lämpligt att man lyft skolfrågan över till en särskild utredare. Skolan är i särklass den viktigaste frågan för sverigefinländare när det gäller kulturens och språkens fortlevnad och utveckling, och i och med skolan är också en absolut rättighet i grundlagens rättighetslista, och kan aldrig förhandlas bort, bör den ha varit en del av detta arbete. Idag har vi ju en situation där skollagen och grundlagens krav fastställer en skolplikt och de nationella minoritetsrättigheterna fastställer rätten till skola och att lära sig sitt modersmål. Därmed bör den här juridiska skärningspunkten ha tagits med redan i detta arbete, eftersom skolan är kommunal. Vi kan inte ha en juridisk ordning där vi diskuterar i detta betänkande kommunalt ansvar, men själva ansvaret definieras eventuellt senare.

Vidare är det hög tid att definiera grundskyddet ordentligt och punktvis, som den rättighetslista det är. Idag har vi en parlamentarisk hårdsmälta kring sverigefinländare, eller ”den största juridiska varbölden i svensk rätt” som en av mina föreläsare på juristlinjen i Lund kallade lagen förra hösten. Jag förklarar nedan vad som menades med den starka anekdoten.

Alla svenska kommuner ska erbjuda grundskyddet för de nationella minoriteterna. Det gör det inte, det är helt upp till olika tjänstemän huruvida de uppfattat uppdraget eller inte. De kommuner som söker hos regeringen om att få bli förvaltningsområden (och kvittera ut ca 2 miljoner kr per år för vad de själva definierar som viktigt) åtar sig att höja ribban och se till att det levereras mer. För att kommuner ska söka status som förvaltningsområde krävs den kommunala politiska processen, dvs de politiska maktbärarna ska bestämma sig för att göra detta. Eftersom finländare är spridda innebär det att *de måste lobba de vanliga politiska partierna att rösta rätt: representera dem och ansöka status som förvaltningsområde, för att kunna leverera de rättigheterna som denna minoritet redan en gång har fått genom att staten Sverige har ratificerat de bindande europeiska konventionerna.* För att kommuner vill göra detta uppfattar de pengarna från staten som ett tacksamt bistånd som kommunen beslutar om, och ingalunda något som den sverigefinska gruppen kan besluta om.

Idag finns förvaltningsområden i knappt 10 % av landets kommuner vilket måste ses som ett stort misslyckande.

4.2.2. *En stärkt medvetenhet om minoritetspolitiken (s. 86)* När det gäller förslaget om kommunala obligatoriska mål och riktlinjer för att förbättra kommunikationen och information om lagen och dess syften, tror vi inte på. Det är ytterligare bara kommunal byråkrati, som kommer att äta upp resurser från de som är målgruppen för politiken; sverigefinländare. Varken staten med informationsplikt eller den kommunala processen har sedan år 2000 lyckats informera landets ansvariga tjänstemän om denna lag och dess bakgrund, och vad det betyder för de finsktalande medborgarna – och från början var det i princip enda uppgift som staten hade gentemot de nationella minoriteterna, att informera majoritetsbefolkningen om deras existens. Att trycka trevliga kommunala policyförklaringar och målsättningar kommer inte hjälpa till ett dugg. Det som krävs är en ska-formuleringar i lagen och en möjlighet för de finsktalande medborgare att överklaga beslut där man inte följer lagens krav.

Det finns ytterligare en komplikation här – den finska gruppen är *inte en självklar juridisk person* som kan möta kommunen eller landstinget (som har en mycket stor självbestämmanderätt med stöd i grundlagen) utan består av grupperingar och nätverk inom det civila samhället. Mycket i lagen utgår ifrån en verklighetsfrämmande bild av att alla finländare mer eller mindre är informerade och organiserade, och att få in några synpunkter från enstaka finska föreningar skulle vara representativt för hela gruppen. Inget kan vara mer fel idag, 2017, och det räcker att ta en titt på Facebook - grupper och andra sociala medier, där antalet aktiva överstiger vida antalet medlemmar. Bara för att ge ett exempel, så har t ex Olofstrom (traditionell finsk arbetarort med Volvo som största arbetsgivare, dock inte ett förvaltningsområde) i sin finska förening drygt 200 medlemmar idag, vilket får anses vara mycket. När det begav sig några år sedan var de över 600. Samtidigt finns det över 5600 medlemmar i nostalgiska Volvo Facebook -grupper, i en kommun, där det bor ca 13 000 medlemmar. Med en enkel sociologisk analys kan man ana – utan att ha kontrollerat närmare – att man skulle hitta fler finländare i facebookgrupper än via finska föreningen. Och om man vill nå dem som är yngre också, då får man söka än mer.

Om lagstiftaren har tänkt sig att Sverigefinska riksförbundet representerar oss sverigefinländare har man tänkt fel. Dels är de inte representativa för oss, och dels kan inte sverigefinländare fritt rösta på ledningen i förbundet (som är faktiskt en stiftelse, så man kan inte ens utöva den vedertagna ekonomiska kontrollen, som man bör kunna göra i demokratiska representativa organ) eller ställa upp på valbara platser, eftersom detta förbund väljer ledning bara i en gång vart fjärde år och då utifrån vad finska medlemsföreningar föreslås. Dessa föreningar är såklart jäviga eftersom de är beroende av moderförbundet – men samtidigt tar man sig rätten till att representera alla finländare i Sverige. Det ska också läggas till att förbundet är politiskt styrd, och alla ordföranden sedan 1972 årsmöte har varit socialdemokrater eller LO-representanter, något som har satts i systemet enligt boken som LO-avdelningschef Hjalmar Rantanen skrev 1988 ”Ruotsin avarassa sylissä” (”I Sveriges vida famn”) - boken redovisar hur systematiskt arbetade med korporativism för att kunna integrera alla invandrare till socialdemokratin. (Vi talar om tiden då man blev automatiskt medlem i socialdemokratiska partiet när man gick med i facket, något som den yngre generationen kanske inte riktigt har förstått.)

Att den sverigefinska gruppens representation ännu ser ut som på 80-talet är sorgligt och det är beklagligt att regeringen pumpar in pengar varje år där utan att ha några måttstock eller mätare för att se om förbundet levererar. Att allt fler finländare sedan år 2000 har lämnat förbundet och de finska föreningarna bör vara en sorts kvitt på att man inte har lyckats med sitt uppdrag.

Självklart ska det civila samhället vara med i arbetet, men som part för en lagstiftning som handlar

om de individuella mänskliga rättigheterna – som de mänskliga rättigheterna alltid är – kan man inte utan vidare skapa en diffus ställföreträdare ("firmatecknare") som ska hantera och representera dessa individer, när det är helt oklart hur representanterna väljs, och vad är deras befogenheter och behörigheter enligt svenska rättsprinciper. I och med denna situation – vem som ska sitta i samråd, och besluta om vad, när och hur, och hur kan man kräva ansvar av dem – av otydlighet skapas en rättslöshet för de som lagen ska skydda med rättigheter. Istället blir det enskilda som får kämpa mot kommuner och landsting för att försöka få rätt i frågor om finsktalande personal på äldreomsorgen eller i skolan.

Samråd s. 100 - 109

På papper har man skapat ett system – samråd (se 4.3.2 i SOU:2017:60, s. 100 – 109), men det är oklart hur samråden kommer att fungera framöver. Att i lagförslaget nu i alla fall ta bort ett led – dvs att det ska vara föreningar som representerar sverigefinländare – är välkommet, eftersom dels är det en parlamentarisk bastard att i ett land som saknar helt lagstiftning för ideella föreningar inom associationsrätt att kräva att man ska tillhöra en för att få sin röst hörd i en kommunal verksamhet som är skattefinansierad. Precis som på s 105 anges är det oklart hur samråd ska fungera, hur beslut ska tas, hur bindande de ska vara, hur man implementerar, följer upp, dokumenterar och kommunicerar. Som det är idag, finns ett stort missnöje bland de kommuner som är förvaltningsområden just angående dessa processers. T ex kommunala budgetprocesser som är rättsligt oerhört noga reglerade och lagstyrda kan bli ett kafferep med ostsmörgåsar, dit man samlar ett löstblandad gäng finner via e-post, utan agenda, utan diarieföring och utan någon som helst beslutsstruktur, som sedan dokumenteras som "samråd i budgetfrågor" eller att kommunen "haft samråd med den sverigefinska representationen om nästa års budget". Detta juridiska ingenmansland kränker den nationella minoritetens rätt till att vara delaktig i frågor som gäller den. Istället behandlas gruppen ofta som vilka som helst kommuninvånare som söker bidrag, något som knappast är idén med förvaltningsområden.

Problemet här är att det finns inga sanktioner för kommuner att skynda på processutvecklingen. Nästa år kommer det klirra exakt lika mycket stöd i den kommunala kassan stämplad från Länsstyrelsen i Stockholm, oavsett hur illa man skött verksamheten eller budgeten året innan. T ex i min förvaltningsområdeskommun, Malmö, så lovade man 2015 att prioritet skulle vara en koordinator / informatör som kan finska och frågorna. För detta behölls en stor pott från de 2,4 miljoner som kommunen fick, men på grund av ointresse, inkompetens inom rekryteringar, och omorganisation har man till dagens datum inte haft en enda sådan anställd på plats. Däremot togs pengarna för tjänsten för annat inom HR. I och med man inte lyckats med att använda pengarna, minskade också äskandet nästa år till 1,9 miljoner kronor, varav lejonparten går till anställningar inom kommunen (den ena tjänsten finns redan i kommunen, man har ändrat innehållet, och då kasserat lönen från förvaltningsområdespengar istället för den ordinarie verksamheten, som det ändå är). Gränsdragningar och definitioner på vad som är grundskydd och ordinarie verksamhet och vad som är utökat skydd och förvaltningsområdesansvar är oklara och orsakar mycket irritation. Kommunen behandlar oss sverigefinländare som ställer dessa frågor som om vi var mindre vetande småbarn, trots att många av oss har både arbetat med kommunal verksamhet inom ledningspositioner och därtill har goda kunskaper och svensk förvaltning.

7.4 Biståndsbedömningen s. 187

När jag skrev min magisteruppsats i sociologi 1988 i Lund om äldreomsorgen och dess utmaningar lyfte jag frågan om invandrare som blir äldre och förlorar sitt språk. Jag hade egna erfarenheter – som så många finskor på den tiden – att ha jobbat som "hemsamarit" eller vårdbiträde i öppen vård, som det hette då. Det var precis när kommuners och landstingens gemensamma ansvar delades upp till vård och omsorg – och skiljelinjen strider man än idag om. Min erfarenhet från Lund och Malmö på den tiden var att jag fick inte gå till de finsktalande gamla, för att det ansågs olämpligt.

Överhuvudtaget att se min finska som resurs var otänkbart. Istället fick jag gå hos fransmannen och kroat, och en tyska, och om jag behövde, fick jag ta med tolken – på den tiden fanns det pengar. Men jag fick uttryckligen inte gå hos finländare, för vi skulle inte prata finska! Det fick jag klart för mig när jag om och om undrade logiken i den här absurditeten.

Man skulle kunna tro att vi har kommit därifrån idag, men riktigt så är det inte. Idag säger ingen att man inte får prata finska med vårdtagare eller klienter, men det uppmuntras inte heller och passiviteten som kommuner – även förvaltningsområden, och landsting, visar är slående.

Man får nog leta efter i historien att förstå detta för Sverige unika dumhet. Det är en kvarleva från 50- och 60-talet, då man för att kontrollera grupper av medborgare började lansera skrivbordsteorier utan vetenskaplig grund: att tvåspråkighet är farligt alternativt skadligt. Så sent som på 1987 blev jag tillsagd på BVC i Lund om att inte tala finska med min nyfödda flicka, för det skulle skada henne. Nu lyssnade jag förstås inga sådana ogrundade påståenden, utan visste bättre från min uppväxt i Finland bland finlandssvenskar, och från forskning att tvåspråkighet tvärtom är bra för det abstrakta tänkandet och för hjärnan. Men många andra har lyssnat och berövat sina barn deras modersmål helt i onödan. Bedöm min förvåning när jag i september 2017 fick veta av Region Skåne att när de försöker dela ut infopaket om tvåspråkighet på BB och via BVC möter de än idag motstånd från fler än en medarbetare där på grund av att de tror att det är skadligt med tvåspråkighet!

Professor Sirkka-Liisa Ekman började först på 80-talet forska om äldreomsorgen på modersmål och dess effekter på hälsan, senare har också doktorsavhandlingar skrivits om detta bland annat på Karolinska institutet. Det är ett välforskat faktum att vård fungerar bäst när man känner sig trygg och det gör man om man får ha sin egen referensram och sitt språk till kommunikation. När det gäller psykiska besvär så är det ju självklart att man kan bäst berätta om sina känslor och traumatiska händelser på sitt känslspråk. Men även med medicinsk information och råd fungerar bättre om man får det av någon som pratar samma språk: språk är så mycket mer än bara en informationsbärare. Därför bör t ex i samband med biståndsbedömningar krävas mycket högre kompetens i beslutsprocesserna beträffande språkets betydelse. Det förslag som finns på sidan 187 är alldeles för lam och lätt för kommuner att kringgå. Samtidigt bör man hitta ett sätt att brygga mellan vården och omsorgen, som det inte blir så att det ena benet förstår språkets och kulturens betydelse, men den andra inte gör det. Till exempel finns det flera fall av demensutredningar i Skåne, där man har på grund av okunskap eller ignorans använt sig av svenska bedömningsmallar på finsktalande äldre. Man tar sig för pannan! 2017! Om lagen om de nationella minoriteter inte klarar av att reglera sådana här självklarheter är den ju meningslös.

7.4.1. Synliggörandet av efterfrågan. På sidan 188 diskuteras efterfrågan av äldreomsorgen. Detta med efterfrågan är en intressant fråga för de nationella minoriteter. Det är ofta som det hänvisas till att det inte finns tillräckligt med efterfrågan för att tillgodose behoven som representanter för nationella minoriteter har.

Om vi utgår (igen) från det faktum att detta är en rättighetslag som Sverige har stiftat för att möta upp mot kraven från Europeiska rådets bindande konventioner som en del av mänskliga rättigheter – som var ju som sagt individuella rättigheter – så faller marknadstanken, dvs efterfrågan. Jag har svårt att tänka mig att staten, kommuner eller landsting – eller kyrkan för den delen – skulle kunna hävda att de struntar i att agera mot diskriminering av homosexuella, kvinnor, rörelsehindrade, eller låt oss säga HTBQ-personer därför att dessa personer har inte visat sig att köa utanför kommunens dörr och krävt att få sina rättigheter uppfylla. Men så ser man på oss sverigefinländare. Om vi inte skapar en massa och hörs, då är våra – i n d i v i d u e l l a – rättigheter plötsligt borta. Fast skatteskyldighet och alla andra skyldigheter är nog kvar än.

Att hänvisa till ett kollektiv och på grund av den – oavsett om det är den egna eller t ex någon annan språkgrupp (”tänk om alla kurder och araber också börjar kräva massa saker, om vi ger er något, hur skulle det då bli”) blir skeft eftersom det är som sagt individuella rättigheter och som garanterats genom att staten Sverige har anmält sverigefinländare som en av de grupperna som åtnjuter den juridiska statusen som ger oss denna rättighet. Och *just for the record*: under mina fler än 30 år i Sverige har jag aldrig någonsin mött en enda kurd, arab, bosnier eller annan flykting som skulle ha varit sur över att finnar pratar finska i Sverige, eftersom de ofta har kommit från länder där man just förtrycker språkminoriteter, och förstår mycket väl hur viktigt det är med språket. Däremot har jag träffat dussintals oroliga lärare, socionomer och andra som oroar sig för dessa kurder och araber, ifall jag pratar mitt modersmål med mina barn.

s. 190, 7.5. *En tydligare koppling till sociallagstiftningen* är naturligtvis någonting som behövs. Men då ska man ha två saker i åtanke: socialtjänstlagen är en ramlag, och därmed ska man inte ha för höga förhoppningar kring hur den kommer att förstärka denna lags verkan. Där krävs det avancerad juridik för att det ska bli en förstärkning. Och för det andra bör man skaka ifrån sig bilden av finländare som klienter av sociala insatser, något som jag tycker genomsyrar lagen.

Behovet av en myndighet och institutioner, s. 258.- 267

Det är lätt att instämma med bedömningen av att det krävs självständiga institutioner för att upprätthålla språk och kultur, men även forskning och utbildning. Därmed bör man också genomlysas t ex högskole- och universitetslagarna eftersom där finns en del som kan bilda ett hinder, t ex språkkrav på att alltid ta examinationer på svenska. Något sådant absolut krav finns inte t ex i Finland, där det som bekant går fint att gå på universitet och ta flera höga examen på svenska. Bara som ett exempel. Särskilt situationen med lärarbrist för modersmåls lärare och för ämneslärare på finska bör leda till att fundera i dessa banor också. Överhuvudtaget bör finskan lyftas eftersom det är inte bara en angelägenhet för sverigefinländare utan Finland är en del av svensk historia i över 600 år – minst – och en grannland, samt en av de största handelspartners, och en viktig utrikes- och försvarspolitisk förbundsförvant. Våra juridiska system är mycket lika, och t ex inom EU för vi ofta talan tillsammans. Därmed är det försvarligt att även majoriteten kan få en del av de finskspråkiga institutionerna och möjligheterna för teater, skola, högskolestudier osv bör skapas och utökas. Att lära sig finska borde vara lika självklart som att någon väljer att läsa franska eller tyska.

När det gäller en egen myndighet så är det välkommet, om det blir en institution med tydligt uppdrag och ansvar, och möjlighet för sverigefinländare ha direktkontakt med. Vi har haft nog av korporativistiska lösningar och vill gärna komma på samma startruta som alla andra medborgare när det gäller förvaltningslagens krav, diarieföring av våra ärenden, och möjligheter att överklaga. Ett område som har traditionellt varit olovligt svagt är *den juridiska kompetensen* hos myndigheter och hos rättighetsbärarna, och om en myndighet skulle kunna bli en sorts ARN eller Konsumentverk där juridiskt kunniga personer kan hjälpa medborgare, vore det fantastiskt och mycket behövligt. En sådan institution skulle också kunna få *ett tillsynsansvar* gentemot kommuner och landsting.

Det är behövligt att förstärka byggandet av en sådan myndighet med extra resurser som det föreslås i betänkandet, men det är en absolut nödvändighet att skapa transparens, tillit och förutsebarhet för myndighetens verksamhet. Därmed är det helt otänkbart att göra en enkel transformation av Sverigefinska Riksförbundet till en myndighet med det demokratiunderskottet, brist på samhällsvetenskaplighet och förståelse för rättstatens spelregler som visats där under årtionden. Dessutom har de varit med att ta fram lagen, att implementera den, att nu revidera den – som sakkunniga, och därtill är remissinstans. Det blir några stolar för mycket. Bygget av en myndighet måste börja från scratch och hålla isär all slags politisk styrning från myndighetsutövning. Anställningsprocesserna ska vara öppna och kriterier för val av medarbetare ska vara på förhand tydligt specificerade meritförteckningar.

Andra institutioner som behövs, men som saknas i uppräkningslistan är:

- 1) Sverigefinsk kulturcentrum, där konst, kultur och musik samlas, inte bara för att utöva det, men också för att dokumentera, forska, workshopa, sprida och utbilda.
- 2) Sverigefinsk forskningscentrum (En bra placering vore Malmö högskola – blivande Malmö universitet, eftersom den har en bred förankring i samma typ av forskning idag, och Malmö är en stark förvaltningsstad) – där man samlar och sammanställer forskning, utredningar, rapporter och kunskap som produceras på andra håll i landet om sverigefinländare. Ett kunskapscentrum som årligen ska hålla en stor internationell konferens, och därtill finnas till som vidareutbildningscentrum för lärare, socionomer, vårdpersonal osv, samt som en källa av kvalitetssäkrad information om nationella minoriteter t ex för mediabehov.

11.2 Mediapolitik – och förstärkning av kultur och språk

Ett område som tas upp är mediepolitiken, eftersom man har uttryckligen sagt att framöver kommer vikten ligga på fokusområdet som handlar om kultur och språk och deras förstärkning. Enligt all forskning idag handlar språkvitalisering och identifikation med en kulturell eller etnisk grupp också om mediesynlighet och möjlighet att påverka och påverkas via medier och sociala medier. Vi vet hur grönländska rappare fick upp intresset för språket bland unga där, och hur samisk distansskola fungerar i Finland via internet och digitala verktyg (obs! Med mycket väl utbildade pedagoger – padda i handen är *inte* vad det handlar om!).

Ändå tar man upp mediernas betydelse i väldigt diffusa ordalag om att man bör öka synligheten i Public Service. Men det faktum att t ex idag har man på Sveriges radio och Sveriges television uttryckligen brutit mot de avtal som företagen har med staten på beträffande ansvaret för nationella minoriteter. T ex har Sveriges radios sändningar på finska bytts ut till svenska, sporten har lagts ned helt, och de flesta nyanställningar sker från Finland så att de som ska beskriva och granska det svenska samhället har inga som helst kunskaper i det. Detta har påtalats gång efter annan till ledningen av SVT och SR samt till journalistförbunden, men utan att någon bryr sig. Europeiska rådet har också snappat upp detta som något som klandrats under de senaste åren.

Det behövs en tydlig koppling till mediepolitik om man menar allvar beträffande nationella minoriteter. Det gäller såväl statens avtal med Public Service, som presstödet på finska eller Kulturrådets stöd men också biblioteksstödet. Det är samma visa på våra bibliotek, med hänvisning till att efterfrågan saknas köps det in väldigt lite finsk litteratur och film.

Men en vinkning ska också skickas till den privata sektorn, varför har t ex inte de kommersiella kanalerna finska program – med alla hundratusentals potentiella tittarna som skulle kunna finnas, och som också är köpstark publik för reklam. När matvarukedjan Lidl nyligen hade en finsk vecka överrumplades de totalt av efterfrågan, alla karelska piroger, bastuvarorna, saften, och sylten, godiset – var slut redan på måndag eller tisdag hos de flesta affärerna. De blåvita pengarna bör intressera fler än skattemännen.

11.3. Läromedel & 8.2.3. Kommuners rekrytering och fortbildning av personal

Idag den 5 oktober har jag deltagit i ett ”utökat samråd” angående budgeten 2018.

Ja, så stod det i inbjudan som var på två rader från en kommun.

Under en timma och utan tanke på strategi, mål eller vem som bjudits in egentligen, skulle tre förvaltningschefer och sex sverigefinländare plus en kommuniktör och en utvecklingssekreterare ”komma överens om budgeten för nästa år” utan att ha fått skriftligt underlag. På tavlan skrevs budgetramarna för 2017 och på fullt allvar satt några förvaltningschefer där och menade att ”staten har bestämt att man får inte använda förvaltningsområdespengar till något annat än förskola, kultur

och äldreomsorg + administration på kommunkontoret”. När de sverigefinska modersmållärare ville försöka få in 2018 ett belopp på 20 000 kronor (av 1 980 000 kr) för vidareutbildning som är skräddarsydd för sverigefinska modersmållärare i Hanaholmen i Finland i maj, kom reaktionen: ”Skolan ska inte ingå i förvaltningsområdets ram! Det har *staten* bestämt. Våra pengar är för förskolan!” I slutet av samma möte informerades att resterande belopp på kommunkontoret – pga att man aldrig har anställt den sverigefinska koordinatör/kommunikatören som man lovat sedan 2015 – ska delvis till en stor fin fest för 250 personer för att fira Finland 100 år. Det är förmodligen något som kunde diskuteras huruvida det ingår i uppdraget för förvaltningsområdet. Men utan att blinka gick det att försvara. I ena stunden ”har staten bestämt”, i andra stunden är det kommunen...

Så här är det ständigt i många kommuner där man ska besluta om hur ramarna och resurserna ska användas. Kommunerna delar pengarna mellan sina förvaltningar och ger sedan eventuellt smulor till föreningar och sverigefinska behov. Byråkrati används som hinder, och det påstås att man inte kan göra så eller så på grund av budgettekniska skäl, om den sverigefinska gruppen ifrågasätter kommunens fördelningsprinciper. Inga resurser avsätts t ex för att arvodera någon från den sverigefinska gruppen för att jobba med dessa stora och viktiga frågor, utan det förutsätts vara ett frivillig engagemang.

På samma sätt har man länge behandlat behovet av läromedel, läroplansarbete, vidareutbildning och stöd för t ex studiebesök inom skolan, trots att det är just vad lagen syftar till: *utveckling*.

Modersmållärare ingår inte oftast den ordinarie skolorganisationen utan är som satelliter utanför skolan, och såväl skolutflykter som studiedagar går alltid före modersmålsundervisningen. Ofta glömmar man informera läraren i fråga, som kör mellan olika skolor och kanske kommer helt i onödan, när alla elever har åkt på idrottsdagen. Tiderna för modersmålsundervisning är ofta väldigt dåligt planerade och sällan inom den samlade skoldagen. Just nu läser t ex min son finska (ÅK2 gymnasiet) efter två timmars håltimme 16.30 – 18.15! Och när det kommer till läromedel är det upp till både föräldrar och lärare att skaffa läromedel, något stöd får man sällan från kommunen.

Att inte anse att fortbildning av lärare, eller att modersmållärare ska skapa en gemenskap och stödja varandra, är viktigt, är ett svek mot den utveckling som lagen uttryckligen efterfrågar inom språk och kultur. Skolan är ju en viktig bärare av uppgiften. Staten dvs lagstiftaren måste vara oerhört tydlig på denna punkt och inte lämna någon tolkningsföreträde för rektorer, förvaltningschefer och allehanda kommunala tyckare kring hur undervisning ska drivas. Det ska vara glasklart att professionen vet bäst. Dvs modersmållärarna. För övrigt är det just inom detta område som Sverige har fått flest anmärkningarna för att inte leva upp till kraven inom nationella minoritetspolitiken, när Europarådets monitoring group har besökt landet. Trots otaliga påpekande har man inte fått ordning lärarutbildningar, rekryteringen eller att skolor och kommuner faktiskt vet att de måste erbjuda modersmålsundervisning utan att krångla till det.

Därför måste detta synliggöras på ett avvikelserapporteringssystem hos Skolverket eller motsvarande, för att se när kommuner ”inte hittar lärare” och inte kommer igång med undervisningen. I sådana fall ska de ersätta för timmarna som missats i början av terminen på något sätt. Vidare ska alla beslut om att få eller inte få undervisning *formuleras som myndighetsbeslut* som kan överklagas enligt förvaltningslagens regler. Inget annat kan vara rätt, och detta ska formuleras i lagen.

8. Tillgång till personal med språk- och kulturkompetens s. 191

Bedömningen att kommuner bör samarbeta över kommungränserna för att hitta och inventera kompetens inom nationella minoritetsspråk samt att det bör ses som merit i anställningar och lönesättningar är rätt, men alldeles för löst formulerad. Det kommer inte att hända att kommuner följer sådana här allmänt hållna riktlinjer, utan de kommer att hänvisa till icke-

diskrimineringspolicyn och andra strukturella hinder. Vi har sett det många gånger. Lagen måste formulera kravet starkare, och ta en funderare kring hur det ska göras så man inte krockar med andra principer.

Bilden av den finsktalande medborgaren

Man kan genom hela betänkandet känna bilden av finländaren; en arbetskraftsinvandrare från då eller en modern sådan, kanske medelklass. Men främst en kund av samhällstjänster såsom skola, socialen och äldreomsorgen. Jag saknar här en nyansering av finländare som kunniga chefer och myndighetspersoner, som företagare – ofta entreprenörer, såsom alla kvinnorna som startade äldreomsorgsbolag på finska, eller som de Rinkebyföräldrarna som på 80-talet tog sina barn i olaglig skolstrejk när finska klasser städades bort med en stor kvast. De som i hemlighet tillsammans med lärarna lärde barnen hemma – något som man gör i Finland ibland, och sedan kämpade sig rätten till en friskola – Sveriges första friskola, den i Upplands-Väsby, som sedermera flyttade till Fridhemsplan i Stockholm. Den berättelsen hör vi aldrig i skoldebatten, trots att de sverigefinska ligger stadigt i toppen av svenska betygsrankingen, även inom ämnet svenska. Alla dessa andragerationsfinländare som uttrycker sin kultur utan att ha språket; Love Antell, Susanna Alakoski. Var är de när lagstiftaren tänker ”sverigefinländare”. Framför allt finns ett irriterande perspektiv som om myndigheterna alltid var rikssvenskar och mottagarna av åtgärder finnar. Jag ser inte i denna betänkande någon som helst insikt om att vi finnar finns där svenskar finns – också i statsapparaten. Det innebär att när man vill erbjuda tjänster eller service på finska behöver man inte alltid börja från början, utan man kanske ska bara hojta till och se om kompetenserna och idéerna finns redan i den egna organisationen.

Finska talades t ex i Karlskrona redan på 1500 -talet och under hela 1600-talet till 1700 -talet hade man finsktalande präster i tjänst Amiralitetskyrkan. Nord-skånska regementet i Kristianstad hade finsktalande befäl efter att Finland och Sverige gick skilda vägar 1809. Den kanske mest berömda är von Döblen, vars silver ännu idag finns att beskåda på läns museet i Kristianstad. Finska talades i Värmlandsskogar, dit minst 5000 personer flyttade från Finland på 1600- och 1700 -talet. Och finska har talats på 1700-talet i Sveriges riksdag och predikats i Storkyrkan i Stockholm. Så det är väl inte så märkvärdigt att tänka sig att även idag finns det finska överallt i den offentliga förvaltningen, och denna lag bör synliggöra och utilisera det.

Johanna Parikka Altenstedt, fil lic

En röst från Malmö som jag hinner inte bearbeta:

Avsnitt som är viktiga enl min uppfattning att titta närmare på är kap 4 som bl a tar upp samrådsförfarandet. Här finns det mycket att göra. Utredaren använder begreppet ”**den demokratiska obalansen**”. Detta tillstånd/”teknik” finns/ används även här i Malmö (se även första stycket i ditt mail). Centrala riktlinjer behöver utarbetas. Riktlinjerna bör sedan anpassas och bearbetas lokalt

Kap 7 om äldreomsorgen mm har gjorts ordentligt och kombinerats med lagtextförslag, som sannerligen behövs om de äldre ska kunna stödja sig vad gäller krav och önskemål om boende, service mm. Här är dock **bristen på personal** ett stort problem, samt de äldre finnarnas anpassning/integration i det omgivande samhället. Varken de själva och deras barn inte alltid upplever behovet av äldreomsorg på finska utom när svenskan försvinner och finskan återstår.

Kap 8 om sjukvården blev ett frågetecken för mig, inte bara vad gäller de resurser som idag finns för minoritetsarbete på länsstyrelsenivå. Dessa kan ju inte göra någon nytta i sammanhanget. Däremot borde det ju finnas **finskspråkig resurser i allmän medicin och psykiatri/geriatrik** på orter där det bor många finnar.

Vad gäller olika organisationer och deras uppgifter eller ökade uppgifter har jag inte mycket att kommentera om, då jag kan alldeles för lite om detta. **Det som förvånade mig var dock statsbidragen närmare sagt hur lite statsbidrag som fn tilldelas till minoritetsorganisationer.** Hur medlen sedan används är en annan fråga. Finlandiahuset/Suomitalo skulle kunna ta en större roll i arbetet då de dels styrs av **staten Finland**, som i sin tur bör ta en mer aktiv del av finnarnas liv och leverne utomlands (och mer neutral i sammanhanget).

Bilagor:

Sammanställning om ”vad ett samråd är” - från Malmös samrådsmöte, där formerna diskuterades pga ineffektivt samrådsarbete

Tidningsartikel av Heidi Avellan om nationella minoriteter och finlandssvenskar.

Sammanfattning 20170913

Hur vi ska samråda?

Sverigefinska förvaltningsområdet i Malmö

I delbetänkandet SOU 2017:60 Nästa steg s.100 – s.109 problematiseras det faktum att det är oklart hur och varför samråd ska hållas inom förvaltningsområden. Samma sak framstår från de anställda som idag arbetar med koordinering av förvaltningsområden runt om Sverige, en återkommande diskussion på Facebook och på olika möten är hur samråd ska genomföras. De andra lagarna där samråd används som en grund för juridiska processer är bl a miljöbalken och bygg- och planlagen BPL, och i dessa fall har man definierat in i detalj hur ett samråd ska ske. Detta har inte uppmärksammats i lagen om nationella minoriteter.

Den 13/9 hölls ett dialogmöte i Malmö, där deltagare diskuterade vad samråd är. Även om det var alldeles för lite tid för detta, något som även förmedlades på mötet, kom det ändå en skörd av svar på frågor som SOU 2017:60 ställer:

Vad är syftet med samråd?
Neuvonpidon tarkoitus?

Vem samråder?
Keskä kutsutaan neuvonpitoon?

Var i beslutprocesserna ska samråd hållas?
Missä kohdassa päätösprosessia kuullaan osapuolia?

Hur genomförs samråden?
Miten kuuleminen tapahtuu?

Hur tas synpunkterna tillvara?
Miten otetaan näkökohdat talteen?

Hur ska man återkoppla?
Miten jaetaan palaute ja kenelle?

Därtill ställde vi en egen fråga om språket i samråden samt om man bör arbeta mer on-line. Millä kielellä järjestetään neuvonpitoja ja olisiko nettiapplikaatiot mahdollisia?

Utifrån svar som kom in till dessa frågor har jag sammanställt nedan (mest på svenska) de synpunkter som gruppen hade. Helt klart är att utvecklingsarbetet för samrådsprocessen är i sin linda, och kräver tid och tanke innan formen finns. Men det är glädjande att se hur man ändå har en klar bild av vad som krävs.

Neuvonpito / Samråd

Syftet / Tarkoitus

Man kan särskilja från materialet många olika syften för ett samråd:

- samla in material för arbete eller yrkanden ("insamling")
- skicka / visa / presentera arbetet till människor det berör
- verkställa efter att samrådsgruppen är nöjda
- Lyssna till behov
- Ta vara på intressen
- Samla in förslag
- Utveckla
- Samarbeta
- Få fram resultat

Det framkommer också att man vill gärna ha en konkret diskussion om behoven snarare än genomgång av processer, protokoll, lagtexter och definitioner. Sådant material kan man läsa in själv, om det delas i god tid.

Med vem samråder man? / Kenen kanssa kokoonnutaan neuvonpitoon?

Alla grupper svarar att det ska vara de berörda (berörda av besluten) och politikerna / beslutsfattare. Inte så mycket mellanhänder utan de som får saker att hända.

Var i beslutprocesserna ska samråd hållas? / Missä kohdassa päätösprosessia kuullaan osapuolia?

När idén har kommit eller ett beslutsunderlag bereds, då vill man vara med.

I början ska det ske en insamling av synpunkter, och

i mitten av processen en presentation av de insamlade förslagen och diskussioner. Alla är överens om att samråden måste vara synkade med beslutprocesserna, annars är de meningslösa.

För att detta ska ske behövs

- Inbjudan i god tid + påminnelse
- Mötestid efter 18.00 så människor hinner hämta barn osv.
- Mötesagenda på förväg, så ingen tid slöses på att titta på en mötesagenda
- En tydlig bild av vilka som deltar och i vilken egenskap – om beslut förväntas, ska de som har mandat att ta beslut vara med.

Andra punkter som diskuterats

- Kommunens representanter ska inte springa iväg från möten mitt i samråd, det känns respektlöst och som att de inte tar förvaltningsområdet på allvar, om man inte på förhand har förklarat i inbjudan att vissa personer är på plats bara för vissa punkter.
- En dialog med gruppen ska hållas om att även den sverigefinska delen av samråd vid behov kan bjuda in t ex forskare eller andra relevanta personer att dela med sig av sin kunskap och synpunkter.

- Eventuella förmöten om mötesagendan kan göras via e-post med kommunen, ingen vill komma till förmöten utan en klar bild om vad man ska prata om och vilka som ska vara med. Om man förutsätter att människor lägger sin tid gratis på detta så måste man respektera deras tid och sträva efter tydlighet och effektivitet. Samråden i sig ska inte vara sociala samkväm i sig, utan de ska vara en del av beslutsprocessen som möjliggör senare bl a finska sociala samkväm för de som behöver det.

Återkoppling / Näkökohdat talteen

I samrådet bör göras en utvärdering av arbetet och insatser samt styra om arbetet utifrån utvärderingen. Detta bör skapas rutiner för, genom t ex ordentliga protokoll. Gruppens svar jämför i många ställen samråden med föreningarnas mötesstruktur och protokolltradition, något som de finner både bekant och användbart. Ett formellt protokoll med diarienummer efter samråden efterlyses.

Övrigt / muuta

E-postlistor efterfrågas både för att skicka material till läsning och tillkännedom innan möten och för återkoppling och diskussion. Och alla vill gärna ha diskussioner även på finska, och då måste samråden struktureras så att utrymme finns alltid för att prata på finska om de frågor som är nära ens hjärta. Många har också svarat att man är beredd att testa on-line varianter för att dels skapa en gemenskap för diskussioner, och dels att kunna skicka ut snabba frågor (enkät) om olika saker.

Arvodering diskuterades inte.

27/9 2017

Johanna Parikka Altenstedt